

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Autoreferát (teze) disertační práce

Mgr. Tomáš Jakl

Vytěsněná apokalypsa – česká reflexe ústupu německé skupiny armád Střed

Forgotten Apocalypse - The Czech Reflection of the Retreat of the German
Heeresgruppe Mitte

Praha 2019

Školitel: prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.

Obsah

1	ÚVOD	3
2	ÚSTUP NĚMECKÉ SKUPINY ARMÁD STŘED VE SVĚTLE SOUČASNÉHO HISTORICKÉHO POZNÁNÍ	4
2.1	REMEŠ – FLENSBURG – MOSKVA	4
2.2	„DER KREIG GEHT SEINEM ENDE ZU“	9
2.3	POČTY ZAJATCŮ	14
3	POJETÍ ÚSTUPU SKUPINY ARMÁD STŘED V ČESKÉ HISTORIOGRAFII	15
4	NĚMECKÝ ÚSTUP V UČEBNÍCÍCH DĚJEPISU DO ROKU 1989	16
5	NĚMECKÝ ÚSTUP V BELETRII.....	16
6	NĚMECKÝ ÚSTUP V KOMIKSU	16
7	NĚMECKÝ ÚSTUP VE FILMOVÉ DRAMATIZACI	16
8	KOMPARACE - BOJE RUDÉ ARMÁDY 9. 5. 1945 V PRAZE	17
9	ZÁVĚR	17
10	VÝBĚR Z POUŽITÉ LITERATURY	19
11	ODBORNÝ ŽIVOTOPIS	20
11.1	VZDĚLÁNÍ.....	20
11.2	PRAXE.....	20
11.3	VÝBĚR Z PUBLIKAČNÍ ČINNOSTI.....	20

1 Úvod

Při výzkumu Českého květnového povstání jsem se stále častěji setkával s fenoménem ústupu německé armády přes České země v posledních dnech války. Nápadné bylo mlčení, které tuto událost provázelo ve většině českých syntetických prací, týkajících se tohoto dějinného období. Publicistický pojem tzv. bílých míst, či černých děr v kosmu dějin, popsal Jan Křen jako zjevy, události, osoby a děje, jimž se oficialita co možná vyhýbá, které jsou zamlčovány, zamlžovány, tabuizovány nebo falšovány, často hrubě a bezostyšně, někdy obratně a tu a tam možná i bezděčně. O ústupu německé skupiny armád Střed v prvních dnech května 1945 z východní fronty k americké demarkační čáře v západních Čechách vše řečené platí.

Na základě primárního pramenného výzkumu v českých i zahraničních archivech, a na základě dosavadní literatury, jsem musel zodpovědět, zda tento ústup vůbec proběhl, jaký byl jeho rozsah, co bylo jeho příčinou a především jaký byl jeho vzájemný vztah k Českému květnovému povstání a Pražskému povstání. Odpovědi na tyto otázky obsahuje druhá kapitola předkládané práce. Ukázalo se, že se zde protnul historické narativy český, severoamerický, sovětský/ruský, německý, ale i polský. Všechny se navíc proměňují v čase a navzájem ovlivňují.

Dalším krokem pak byl průzkum vývoje obrazu německého ústupu v české sémiosféře, tedy českém historickém vědomí a povědomí. Položil jsem si otázky, zda v historiografickém a uměleckém zpracování květnových událostí byl zachycen i německý ústup, v jakém rozsahu a zda tato zobrazení vykazují určitou tendenci. Na tyto otázky odpovídám v kapitolách tři až sedm. Komparaci s analogicky položenými otázkami, týkajícími se bojů Rudé armády v Praze, obsahuje osmá kapitola.

Obraz německého ústupu v paměti jeho současníků prakticky okamžitě zamlžila silná emoce z konce války. Bezprostředně poté se stal také politickou záležitostí a později byl způsob jeho traktování i formou vyjádření konformity či nekonformity, což mohlo vést i k existenčnímu postihu. Po roce 1989 ražená teze „mnohé bylo jinak, ale ne vše úplně naopak“ pouze zakonzervovala stávající narativní vzorce relativním vztahováním se k existujícímu referenčnímu rámci. Pokud si však položíme otázku „naopak vůči čemu?“ můžeme tento referenční rámec opustit a v hledání odpovědi na ni se opět o něco přiblížit pravdivé odpovědi na základní otázku historiografie „jak se to vlastně seběhlo?“, byť s vědomím, že v úplnosti je taková otázka smrtelnými lidmi nezodpověditelná.

2 Ústup německé skupiny armád Střed ve světle současného historického poznání

2.1 Remeš – Flensburg – Moskva

Po společné domluvě se sovětskou stranou se v Německu Američané ve druhé polovině dubna 1945 zastavili na linii Labe – Freiberská Mulda (Freiberger Mulde) – Saská Kamenice – Cvikovská Mulda (Zwickauer Mulde) – hranice ČSR. Jejich průzkum v prostoru Lipska překročil Muldu, a 25. dubna se setkal u Torgavy (Torgau) na Labi se sovětskými vojáky. Současně Američané postupovali údolím Dunaje do Rakouska. Hlavními cíli spojeneckého postupu na západní frontě v té době byly Linec a Lübeck. Dne 30. dubna oznámil vrchní velitel Spojeneckých expedičních sil generál Dwight David Eisenhower náčelníku sovětského generálního štábu, generálu Alexeji Innokentěviči Antonovovi, že předpokládá postup amerických sil v Československu po linii Karlovy Vary – Plzeň – České Budějovice s čímž Moskva souhlasila. Těsně před zahálením postupu do Čech se 4. května obrátil opět na sovětskou stranu s tím, že jeho jednotky mohou postoupit za předem oznámenou linii a obsadit levé břehy Vltavy a Labe. Již 5. května generál Antonov odpověděl, že sovětská operace k očištění obou břehů Vltavy již probíhá a případný americký postup by přinesl „promísení vojsk“. Tato odpověď umožňovala nejen interpretaci, že se promísí vojska sovětská a americká, ale především, že se mohou promíchat vojska americká a německá a Rudá armáda začne na Američany střílet. Této zřejmé výhrůžky si musel být Eisenhower vědom.

Co se týče českých zemí, byl Eisenhower od dubna 1945 pod politickým tlakem zejména z Londýna, aby jeho vojska vstoupila do Prahy jako první. Do Eisenhowerova rozhodování však bezděky zasáhl německý státní ministr pro Čechy a Moravu Karl Hermann Frank. Dne 30. dubna 1945 odeslal Heinrichu Himmlerovi radiogram, ve kterém vyjádřil naději, že západní Spojenci budou mít zájem poskytnout ochranu Čechům a vstoupí na území protektorátu. To by podle něj jednak vytvořilo situaci, ve které by bylo možné zachránit pět milionů Němců před Rudou armádou, jednak by to mohlo vnést konflikt do protiněmecké koalice, podobně jako Polská otázka. Tuto depeši ovšem zachytila a dešifrovala britská tajná služba v Bletchley Parku, která ji postoupila nejvyšším spojeneckým velitelům. Zda Eisenhower tento dokument četl, není pozitivně doloženo, ale

je to více než pravděpodobné. Obsah jeho hovoru při večeři v Remeši 5. května 1945 tak, jak jej zaznamenal jeho pobočník Harry C. Butcher, navíc napovídá, že byl s obsahem depeše skutečně obeznámen. Eisenhower tehdy svým spolupracovníkům popsal, že Němci se snaží využít situaci v Čechách pro vyvolání roztržky mezi západními a východními spojenci, a eventuální postup amerických jednotek do nitra Čech by považovali za svou výhodu. Depeši bylo možné interpretovat ale i tak, že zprávy o povstání v Praze mohou být podvržené Němci, k vylákání amerických jednotek do Prahy.

Nejnovější česká historiografie přesvědčivě vyvrátila tvrzení Edvarda Beneše o tom, že v Jaltě bylo Československo zařazeno do sovětské sféry vlivu. Tato, zajisté správná teze ovšem současně pomíjí jeden závažný moment. Přestože se v Jaltě o československém území výslovně nejednalo, měly výsledky jaltské konference na vojenské operace v Českých zemích nakonec nečekaně velký vliv. Mezi výsledky konference byl totiž také závazek Sovětského svazu vypovědět válku Japonskému císařství do dvou či tří měsíců po skončení války v Evropě. Dohoda o připojení Sovětského svazu k tažení proti Japonsku znamenala potenciálně příliš zachráněných amerických životů na to, aby Eisenhower riskoval její anulování roztržkou se Sovětským svazem v posledních hodinách války v Evropě. Spolu s Frankovou depeší to patrně bylo dostatečným důvodem, aby generálu Pattonovi, veliteli 3. armády v Čechách, 6. května výslovně zakázal překračovat linii Karlovy Vary – Plzeň – České Budějovice.

Porady v sídle Dönitzovy vlády ve Flensburgu mezi 2. a 4. květnem skončily rozhodnutím, že skupina armád Střed do 18. května ustoupí bojem na čáru Labe – Vltava, kde Němci předpokládali demarkační linii mezi západními a východními Spojenci. Dönitz také 3. května vyzval K. H. Franka, aby Prahu vyhlásil otevřeným městem. V diplomacii nezkušený Frank ji ale vyhlásil městem lazaretním. Takový termín mezinárodní právo nezná, takže tento krok neměl žádný význam. Maršál Schörner nařídil 5. května skupině armád Střed provést operaci Květiny (Blumen-Operation). První tanková a sedmnáctá armáda se měly postupně stahovat bojem na západ. Jednotlivým obranným liniím, které měly německé jednotky při ústupu obsazovat, dal Schörner jména květin: karafiát, tulipán, narcis a fialky (Nelke, Tulpe, Narzisse, Veilchen). Před sovětským úderem od Berlína jim měla krýt levý bok 4. tanková armáda v Krušných horách.

Němci se v té době snažili si pomocí dílčích kapitulací svých jednotek na západě uvolnit síly pro boj na východní frontě. Jejich cílem bylo, aby západní armády protihitlerovské koalice obsadily co největší část německého teritoria. Od 5. května vyjednával na Eisenhowerově velitelství v Remeši parlamentář Dönitzovy vlády, admirál

von Friedeburg. Eisenhower ovšem už nechtěl o žádné další dílčí kapitulaci, nebo dokonce o separátní kapitulaci na západě ani slyšet a jediné, co požadoval, byla bezpodmínečná kapitulace Německa před všemi spojenci. K tomu ovšem generál von Friedeburg neměl dostatečné plné moci. Německé jednotky navíc měly kapitulovat před těmi armádami, proti kterým právě stály, čemuž se Němci snažili za všech okolností vyhnout. Situaci navíc Němcům zkomplikovalo České povstání.

Po informaci o povstání Praze ve Flensburgu pochopili, že organizovaný ústup bojem skupiny armád Střed je ohrožen. Odeslali proto k Eisenhowerovi generála Jodla, který již plnými mocemi k podpisu kapitulace vybaven byl. Jodl se snažil získat pro německé skupiny armád na východní frontě co nejvíce času, ke stažení na západ. Keitl dokonce o své újmě vydal 6. května rozkaz neklást odpor americkým vojskům, postupujícím na východ do protektorátu a jižněji. Po Eisenhowerově pohrůžce, že spojenecké linie uzavře okamžitě vojákům i civilistům, se stal přístupnějším. Němci nyní navrhli, aby kapitulace vstoupila v platnost 48 hodin po podpisu kapitulací listiny. To Eisenhower odmítl také, protože by to stanovení konce bojových operací dávalo do rukou Němcům. Na opakované německé žádosti o prodloužení doby ke stažení na západ reagoval Eisenhower upozorněním, že za 48 hodin od půlnoci ze 6. na 7. května uzavře demarkační čáru a nepřijme do zajetí jediného Němce. Jodl tvrdil, že OKW již nemá se všemi německými jednotkami spojení. Proto se mu podařilo dosáhnout stanovení 23:00 středoevropského času 8. května do kdy ještě případné německé operace neměly být považovány za vzepření se kapitulací, ale pouze za následek špatné informovanosti. Doufal, že Schörner se za tuto dobu stihne stáhnout k Američanům. Nakonec Jodl brzy ráno 7. května německou bezpodmínečnou kapitulaci před všemi Spojenci v Remeši podepsal. Válka v Evropě měla skončit ve 23:00 středoevropského času 8. května 1945.

V bodu dvě kapitulací listiny stálo, že Němci složí zbraně těm spojeneckým vojskům, proti kterým stojí na frontě. Problém ovšem byl v interpretaci rozhodné doby, kdy tak mají učinit. V anglické verzi je možná interpretace, že německé jednotky zůstanou v pozicích, které zaujímaly v okamžiku přijetí rozkazu ke kapitulaci. Eisenhower tím chtěl dosáhnout, aby německé jednotky na východní frontě zůstaly ve svých pozicích. Jak Němci, tak sověti bod dva interpretovali tak, že německé jednotky budou kapitulovat před těmi spojenci, před kterými budou stát ve 23.00 SEČ 8. května.

Generál Eisenhower byl nepochybně motivován snahou učinit vše pro to, aby zkrátil válku co nejvíce, a tím zmenšil ztráty na životech. V rámci mantinelů, nastavených v Jaltě dohodou o vstupu Sovětského svazu do války proti Japonsku, nicméně nebyl

ochoten riskovat otevřenou roztržku se Sovětským svazem. Přípravovaná invaze na japonské ostrovy hrozila astronomickými ztrátami na životech v řadách amerických vojáků. Pokud by svou činností v Evropě připravil spojence o podporu Sovětského svazu v tažení proti Japonsku, hrozilo nebezpečí, že tyto ztráty padnou na jeho hlavu. A naopak, účast Rudé armády je mohla eventuálně snížit, o což Eisenhowerovi – patrně – šlo především. Nikdo navíc nemohl říci, zda se po osvobození dělnické třídy ve východní Evropě Stalin nerozhodne osvobodit proletariát i ve zbytku starého kontinentu. Eisenhower byl patrně ten poslední, kdo by k tomu dosavadnímu sovětskému spojenci chtěl dát jakoukoliv záminku.

Záměr, který sledoval ustanoveními remešské kapitulace, lze kromě toho ještě interpretovat dvěma způsoby. Jednak mohl zkrácením lhůty pro ústup skupiny armád Střed sledovat narušení jejího plánu na ústup bojem, a tím usnadnění její likvidace Rudou armádou. Na druhou stranu, pokud by Skupina armád Střed dodržela znění protokolu, zůstala by stát na Moravě a v předhůří českých pohraničních hor ve Slezsku a Lužici a vzdala se zde Rudé armádě, české země by byly zcela uchráněny bojových operací a Rudá armáda by neměla důvod vtáhnout do Prahy. Neznamená to ovšem, že Eisenhower ztratil ze zřetele možnost obsazení Prahy americkou armádou. Pokud by boje v Praze pokračovaly i po půlnoci na 9. května, byl by mohl v Praze legitimně zasáhnout i americkými silami. Jak doložil Stanislav Kokoška, přípravy na tento zásah u americké 16. obrněné divize v Plzni probíhaly.

Němci v Remeši se jej pokusili obelhat, a aby umožnili Schörnerovi stáhnout skupinu armád Střed na západ, tvrdili, že už s ním ztratili spojení. Eisenhower proto vyslal k Schörnerovi své kavaleristy ze 16. obrněné divize, kteří z Plzně až do Velichovek ráno 8. května 1945 dovezli plukovníka generálního štábu Wilhelma Meyer-Detringa s písemným zněním remešské kapitulace. Misi do Velichovek však můžeme interpretovat také jako Eisenhowerovu sondu do českého vnitrozemí, která měla ověřit, zda Schörner nestahuje vojáky z východní fronty na západ. Důkazů proti Schörnerovi našla mise nepochybně dostatek. Je také pravděpodobné, že teprve až po hlášení amerických zpravodajských důstojníků z doprovodu mise do Velichovek, Eisenhower uvěřil v autenticitu českého povstání a přestal jej považovat za německou intriku. To je však z dostupných pramenů pouze neprokazatelná hypotéza.

Eisenhowerovi zkřížilo plány německé vrchní velení. Snad stále věřilo na možnost spojení se západními spojenci a zahánění Rudé armády na východ, snad si chybně vyložilo Eisenhowerův záměr, snad pouze chtělo Eisenhowera postavit před fait accompli a dát

šanci na únik před sovětským zajištěním co možná největšímu počtu německých vojáků. V rozporu se zněním remešské kapitulace vydalo rozkazy, kterými přes výslovné Eisenhowerovo varování stáhlo své vojáky z východní fronty k americké demarkační čáře. OKW hlásilo výsledky jednání o kapitulaci podřízeným skupinám armád 7. května v 7:40 ráno. V hlášení je uvedeno, že operace mohou trvat do 01:00 9. května německého letního času. Schörner poslal 8. května 01:20 stížnost na povstalce, že znemožňují velení tím, že obsadili vysílače. V sovětském zajetí pak ale tvrdil, že poslední rozkazy od německého vrchního velení dostal po obědě 7. května. Byl to rozkaz o bezpodmínečné kapitulaci. Jednotkám jej prý nepředal proto, že předpokládal, že by jej nevyplnily. Tak jako tak se o kapitulaci Německa vojáci skupiny armád Střed dozvídali pouze od obyvatelstva, případně až v zajetí.

Veškeré konsekvence remešské kapitulace byly zřejmé v Moskvě, které šlo primárně o rozšíření svého mocenského vlivu bez ohledu na lidské ztráty cizí i vlastní. Moskva proto urychlila plánovanou pražskou operaci. Snaha OKW využít termínu do 23.00 8. května ke stažení skupin armád Mitte a Ostmark ovšem vyhovovala Stalinovi, který původně remešskou kapitulaci nijak neuvítal. V souladu s jejím zněním teď ovšem mohl dát svým vojákům na frontě rozkaz odzbrojit německé jednotky, které stojí proti nim, a pokud tak neučiní, vyrazit za nimi a pronásledovat je, dokud zbraně nesloží. Aby formálně vyhověly podmínkám remešské kapitulace, dostaly sovětské jednotky, pronásledující ustupující Němce, rozkaz, o půlnoci z 8. na 9. přijmout německé zbraně, pokud se ovšem německé jednotky nezastaví, měly pokračovat v pronásledování. A to učinily.

Eisenhower oznámil OKW telegramem 10. května 1945, že velitelé Hgr. Mitte a Süd nedodrželi ustanovení kapitulace, nezůstali ve svých pozicích a nesložili zbraně. Proto je Američané nepřijali do zajetí. V dopise Žukovovi z 11. května se OKW vymlouvalo na povstalce v Čechách, kteří měli údajně zamezit šíření rozkazů o kapitulaci. Ještě 22. května došlo na OKW hlášení, že v českomoravském prostoru jsou mezi východními a západními liniemi zajímáni němečtí vojáci a vydávání Rusům.

Německý odchod z východní fronty, vytvořil vakuum, které za Němci zaplnila Rudá armáda. Nelze se proto divit Eisenhowerově „bezcitnosti“, která dodnes způsobuje rozhořčení mezi německými veterány, když nařídil americké linie uzavřít a vojáky z jednotek z východní fronty vydat Rudé armádě.

Goebbelsova propaganda do poslední chvíle operovala s představou, že ihned po porážce Německa dojde ke střetu mezi dosavadními západními a východními Spojenci a že

v protisovětském boji bude místo i pro nacisty. Této představě věřili nejen němečtí vojáci, pro které byla poslední nadějí na zvrát prohrané války, ale věřil jí i Stalin. Sověti se proto snažili zajmout co nejvíce německých vojáků, kteří z jejich perspektivy znamenali možnou posilu Západu v nadcházející konfrontaci. Dalším, nevysloveným důvodem tohoto honu na lidi mohla být snaha zajistit co nejvíce otrockých pracovních sil pro válkou zničené sovětské hospodářství. Ani Němci, ani Stalin také upřímně nevěřili, že Eisenhower uzavřené spojenecké smlouvy opravdu dodrží. Navíc si znění německé kapitulace z Remeše interpretovali tak, jak to bylo výhodné pro ně. Pro sovětský pohled na věc pak bylo z prestižních důvodů nepřijatelné připomínat, že téměř polovinu německých zajatců v Čechách získalo díky americkému uzavření demarkační čáry. Pro Američany pak vzhledem k úloze Spolkové republiky Německa v případné obraně před sovětskou intervencí v dobách studené války nebylo vhodné „Eisenhowerovu bezcitnost“ příliš připomínat.

2.2 „Der Krieg geht seinem Ende zu“

České povstání, které vypuklo 1. května v Přerově, záhy potlačily bojové skupiny vyčleněné z frontové armády a pohotovostní policejní útvary z Holešova a Olomouce. 2. května, po mylné zprávě o německé kapitulaci, vypukly nepokoje v Nymburce. Nepokoje se podařilo udržet v neozbrojených mezích a německé vojsko zachovalo zdrženlivost. Téhož dne začaly přestřelky mezi Němci a vlasovci na Rakovnicku a Berounsku. 3. května povstalo Podkrkonoší. Místní německé posádky byly obklíčeny, některé se stáhly na tehdejší říšské území. Proti povstalcům v této oblasti vyrazily jednotky gestapa z Mladé Boleslavi, armádní posily z Turnova a Volkssturm z Rokytnice nad Jizerou a Vrchlabí.

Dne 5. května propuklo povstání na celém českém území. Civilní správu v obcích přebíraly revoluční národní výbory, jednotky povstaleckých vojenských velitelství oblehly a v mnoha případech zlikvidovaly místní německé posádky. Povstalci paralyzovali protektorát a vážně ochromili týlový provoz skupiny armád Střed. Silniční a železniční mosty a tunely hlavního města byly velmi důležité pro připravované stažení skupiny armád Střed na novou obrannou linii.

Proti pražským povstalcům vyrazil dvěma bojovými skupinami bojový svazek SS „Wallenstein“ z benešovského cvičiště zbraní SS, bojová skupina „Milowitz“ z milovického vojenského prostoru, bojová skupina generála Reimanna z Českého Brodu a z

fronty u Drážďan i bojová skupina 4. pluku SS „Der Führer“. Části 2. tankové divize na nádraží v Hořovicích, které dostaly rozkaz postupovat na Prahu po plzeňské silnici, byly napadeny vlasovci a namísto dalšího boje raději odjely na západ. Ostatní jednotky se v Praze zapletly do pouličních bojů s povstanci a vlasovci a přes často brutální postup se jim do 8. května pražský komunikační uzel nepodařilo uvolnit.

Jednotky z vojenských prostorů a z míst, kde si Němci zachovali iniciativu (například velitelství skupiny armád Střed ve Velichovkách), vedle toho vysílaly trestné výpravy do svého okolí, provázené popravami zajatých povstalců a také místních německých velitelů, kteří si dovolili s povstanci vyjednávat nebo před nimi dokonce kapitulovat.

Dne 5. května slíbil maršál Schörner v emotivním rozkazu vojákům své armádní skupiny, že je bezpečně dovede do vlasti. Na oplátku od nich žádal tuhou disciplínu. Patrně také zahájil stahování týlových jednotek podle plánu ze 4. května, protože například Mělníkem, Semily a Peckou už 5. května projíždělo ustupující německé vojsko. Započal i ústup po železnici.

Dne 7. května přišel z Flensburgu do Velichovek rádiem rozkaz převést okamžitě maximum jednotek z východní fronty na západ. Schörner proto nařídil v noci ze 7. na 8. začít urychleně stahovat týlové jednotky frontových divizí a ráno 8. května stáhnout na západ i všechny frontové bojové jednotky.

Pro povstalecké jednotky, schopné paralyzovat německý tyl do příchodu spojeneckých armád, to ovšem znamenalo katastrofu. V západních Čechách sice povstání vítězně skončilo příchodem americké armády, ale východně od mezispojenecké demarkační linie dostaly události tragický spád. Od 7. května se z východu namísto Spojenců začaly valit frontové divize skupiny armád Mitte. Tyto vojáky už sice žádné systematické potlačování povstání nezajímalo, jejich jediným cílem ale bylo za každou cenu se dostat na západ, kde očekávali v zajetí lepší zacházení než u Sovětů. Polovina Moravy a větší část Čech zažily krvavou lázeň v rozsahu jako snad naposledy za třicetileté války.

Ze Schörnerových jednotek měla k Američanům nejbližší 7. armáda. Její divize kapitulovaly do rukou 3. americké armády mezi 5. a 7. květnem. Pro ústup zbylých tří armád skupiny armád Střed byla klíčová 4. tanková armáda v předhůří Krušných hor, která měla zadržet očekávaný sovětský úder od Berlína. Za ne zcela jasných okolností začaly ale její jednotky 6. května opouštět svá postavení.

Pražská operace 1. ukrajinského frontu začala už 6. května, o den dříve než měla, protože Němci u Míšně začali ustupovat na jih. Sovětské tanky rychlé skupiny 1. ukrajinského frontu od Berlína nepostupovaly přímo na jih, na Drážďany, ale tankům sboru Herman Göring se vyhnuly odbočkou na západ. Ve městě Riesa přešly Labe a mezi nimi a Prahou stály jen ustupující slabé pěší divize levého křídla 4. tankové armády. 6. května začaly ustupovat na jih také divize sboru Grossdeutschland před 2. polskou armádou v Lužici.

Na frontě zůstal osamocený tankový sbor Herrmann Göring v postaveních severně od Drážďan. Po zjištění, že okolo jeho křídel pronikají bez odporu sovětské tanky, zahájil 7. května ústup také. V Drážďanech sbor přešel Labe, ale jeho další postup na jih vedl už pouze do boku sovětské 3. gardové tankové armády, postupující na Prahu. Většina sborových jednotek kapitulovala v Geißingu, pět kilometrů severně od Cínovce.

Nejdále k americkým liniím měly 17. a 1. tanková armáda. Jejich ústupové kolony se roztáhly po celém prostoru mezi frontou a Američany. První jely obvykle obrněné transportéry nebo alespoň vyzbrojené polopásové tahače s ozbrojeným výsadkem, který prorážel cestu povstaleckým územím. Některé kolony doprovázela i malá letadla. V kolonách bylo zařazeno vše, co uvezlo alespoň jednoho pěšáka. Za sebou tak jely promíchány nákladní i osobní automobily, autobusy, traktory, motocykly, sajdkáry i jízdní kola. Kolony nejednou postupovaly vedle sebe, po celé šířce silnice. V obcích a v místech protitankových záatarasů pak vznikaly beznadějně zácpy. Mnohá vozidla byla nepojízdná a táhly je jiné stroje, nákladní automobily často táhly až tři přívěsy přeplněné lidmi. Příkopy a pole podél silnic zaplnilo množství vraků, které už nebylo možné ani vléci, a také náhle nepotřebných děl. Za motorovými vozidly následovaly pomalejší koňské povozy. Jako kuriozitu je možné uvést, že Hlinskem projížděl voják na čtyřkoláku taženém dvěma vlčáky. Se stále vzrůstajícím odstupem následovaly pomalé pěší útvary. Na frontě zůstaly obrněné jednotky, které od 8. května začaly ustupovat také a alespoň zpočátku vedly boj na zdrženou.

Organizovaný ústup se ovšem záhy změnil v chaos. Zatímco skupina armád Ostmark zahájila ústup už 7. května večer, polní maršál Schörner vydal rozkaz k ústupu až dopoledne 8. května. Mezi levým křídlem skupiny armád Ostmark a pravým křídlem skupiny armád Střed vznikla jižně od Brna nechráněná mezera, do které okamžitě vjely tanky rychlé skupiny 2. ukrajinského frontu, směřující na Prahu.

Mapa v příloze 8 znázorňuje hlavní ústupové osy; mnohé jednotky i jednotlivé stroje se ale pokoušely zkrátit si cestu po místních komunikacích. V lesích je napadaly

partyzánské skupiny a povstalci vytlačeni z obcí. Některé jednotky se točily v kruhu, podle povstalci obrácených ukazatelů směru. Velitelé menších jednotek rabovali školy, aby získali alespoň trochu použitelné mapy. Výjimkou nebylo ani zajímání místních lidí jako průvodců. Na některých německých mapách byly zakreslené jako hotové ještě nepostavené mosty přes Vltavu u Hladné a u Kučeře. Před neexistujícími mosty se nahromadilo množství odstavené techniky a mnoho německých vojáků zahynulo, když se snažili přeplavat na západní břeh Vltavy.

Sovětské letectvo se také snažilo zabránit ústupu bombardováním komunikačních uzlů. 8. května bombardovalo například Ždírec nad Doubravou, Liberec, Českou Lípou a Děčín; 9. května Nové Město na Moravě, Mladou Boleslav, Mělník, Roudnici nad Labem a Litoměřice. Celkem za těchto náletů zahynulo více než 1 200 českých civilistů a náletům padla za oběť i mladoboleslavská automobilka. I po náletech zůstaly ale protektorátní komunikace průjezdné a ústup pokračoval.

Dne 9. května Američané přestali brát další zajatce a uzavřeli demarkační čáru. Na komunikacích vedoucích k americkým liniím se začaly tvořit mnohakilometrové fronty desítek tisíc německých vojáků a civilistů.

Průjezd sovětských rychlých skupin na Prahu 8. a 9. května německý ústup příliš nenarušil. Pokud sovětské tanky narazily na ustupující kolonu, která obvykle takřka kolmo křížila jejich trasu, rozstřílely nejbližší vozidla, vraky odhrnuly na kraj silnice a pokračovaly dál. Po jejich průjezdu opět pokračoval proud německých vozidel ve směru na jihovýchod. Tak proběhly boje například u Roudnice nad Labem, Nové Vsi u Mělníka, Brandýsku, Stehlčevsi a jinde.

Pokud sovětské rychlé skupiny nechaly v některém místě posádku, často byla slabá a podlehla náporu. Některá místa vystřídala dočasného majitele i několikrát. Sovětům v koridoru za rychlými skupinami sice s pauzami, ale přesto neustále přijížděly další posily a zejména divize pravého křídla skupiny armád Střed měly s překonáním silnice Jihlava – Havlíčkův Brod – Čáslav velké problémy. 9. května došlo k bojům například u Golčova Jeníkova a Nového Bydžova. V noci na 10. května se Němci probíjeli na západ v Čáslavi, v Humpolci a na dalších místech.

S výjimkou koridorů, kterými projely rychlé skupiny, postupovaly hlavní síly Rudé armády s hodinovým až dvoudenním odstupem od německých zadních vojáků, které na mnoha místech sváděly boje na zdrženou. Například večer 9. května v prostoru běloveské celnice čtyři stíhače tanků z německého zadního voje zaskočily sovětskou protitankovou jednotku tažených 76mm kanónů. Zničily palbou dva nákladní automobily se zapřaženými

děly a jedno dělo, jehož obsluha stihla zaujmout bojové postavení. Obsluhy dalších dvou děl zahájily palbu a z bezprostřední blízkosti tři ze stíhačů zničily.

Německé zadní voje byly ale beznadějně pozadu, a když dorazily ke koridoru po rychlých skupinách, ten byl již nasycen sovětskými vojáky tak, že leckde vytvořil nepřekonatelnou překážku. Mnohé tankové posádky po zjištění beznadějnosti dalšího postupu v obrněncích, které přitahovaly nežádoucí pozornost, své stroje zapálily a v ústupu pokračovaly dále pěším pochodem neobydleným terénem. Tak 10. května, kolem třetí hodiny ráno, vstoupila Rudá armáda do Nového Města na Moravě, kde dosud hořely vraky vozidel ze včerejšího náletu, a povstalci odzbrojovali další příjíždějící německé vojáky. Kolem poledne se k městu přiblížil oddíl německých tanků, které se pokusily vynutit si průjezd městem. Když zjistili, ve městě jsou Sověti, tankisté opustili své stroje a snažili se uprchnout pěšky, byli však pochyťáni. Opuštěné vraky německých tanků stály na mnoha dalších místech, například u Letovic, u Senic na Hané, u Vladislavi u Třebíče, v Tišnově, ve Velkém Meziříčí a jinde.

Kolony stojící před americkými liniemi bezúspěšně vyjednávaly o přechodu k Američanům. Okolo 10. května se k nim přiblížily z východu sovětské jednotky a začaly jejich odzbrojování. Zadní voj jednotek stojících na sever od Čimelic, vyzbrojený údajně i tanky, se zakopal u Milína. Odpoledne 11. května byli k těmto postavením klamně vylákáni povstalečtí parlamentáři z Příbrami, byli však postříleni. V odvetu zaútočili příbramští povstalci, po ztrátě šedesáti bojovníků se ale museli stáhnout. V noci na 12. května, po příchodu prvních sovětských jednotek, které proti Milínu nasadily i dělostřelectvo a raketometry, se Němci stáhli na jih.

Ještě 12. května brzy ráno zničila v Březnici obsluha sovětského protitankového děla německý obrněný transportér z jednotky, která se chtěla probít k Američanům. Rozptýlení němečtí vojáci, přes den se ukrývající v lesích a v noci pochodující, byli zajímáni až do léta.

Velitel 8. armády ze skupiny armád Ostmark obdržel rozkaz k ústupu 7. května večer. S příchodem tmy měly jeho divize opustit východní frontu a zamířit na západ. Většině se to bez vážnějších problémů povedlo, pouze některé jednotky tankového sboru Feldherrnhalle byly zataženy do bojů na československém území, jako například v noci z 9. na 10. května se Sověty na Majdaleně u Třeboně. XXXXIII. sbor 8. armády kapituloval spolu se 6. tankovou armádou SS u Lince Američanům, kteří je později vydali Sovětům.

Dne 8. května ztratily boje v Praze smysl. Průchod Prahou se Němcům nepodařilo obnovit a frontové jednotky Prahu obcházely. Nejbližše severně od města jsou doloženy

ústupové kolony 208. a 72. pěší divize v Brandýse nad Labem, jižně pak 10. divize tankových granátníků a 6. tankové divize na Podbrdsku. Pražská posádka proto večer 8. května kapitulovala do rukou povstalců, složila zbraně a odejela se vzdát k Američanům do Rokycan. Bojová skupina pluku SS „Der Führer“ odešla také, zbraně ale složila až před demarkační čarou v Rokycanech. S ní odejel K. H. Frank, který byl v Rokycanech po rozsáhlé pátrací akci českých četníků poznán a zatčen. Po krátkém pobytu v americkém zajetí byl vydán československé justici.

Poslední německá kolona, složená z větší části z vozidel bojových skupin Milovice a generála Reimanna, opustila centrum Prahy dopoledne 9. května, už za přestřelek se sovětskými tanky. Na jihovýchodním okraji Prahy dosáhla území ovládaného bojovou skupinou Wallenstein. S touto kolonou opustil Prahu také SS-Gruppenführer von Pückler-Burghaus.

Bojový svazek SS Wallenstein odešel ze svých postavení na jižním okraji Prahy až 9. května odpoledne po intervenci francouzských zpravodajských důstojníků od americké 5. pěší divize.

2.3 Počty zajatců

Americký generál Leven Cooper Allen, náčelník štábu 12. skupiny armád, 10. května odhadoval, že z Československa se snaží do amerického zajetí proniknout přibližně 200 000 německých vojáků. Generál Bradley kvůli tomu dokonce zvažoval ustoupit do horských průsmyků na Šumavě, což by ulehčilo vyplňování Eisenhowerova rozkazu zamezit jakémukoliv pohybu těchto mužů do Američany obsazeného prostoru.

V publikaci *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/45*, založené i na pramenech ze sovětských archiv, její autoři uvedli, že Rudá armáda v Pražské operaci zajala 859 400 německých vojáků, z toho 60 generálů, a ukořistila 1822 tanků a samohybných děl, 9464 děl a minometů, 1104 letounů a množství další výzbroje.

Podle výzkumů Františka Nesvadby v Ústředním archivu ministerstva obrany v Podolsku u Moskvy měl 1. ukrajinský front zajmout ve dnech 5. až 8. května 2002 muže, ve dnech 9. až 12. května 256 659 mužů a ve dnech 13. až 14. května 140 000 německých vojáků. Celkem měl 1. ukrajinský front získat 400 000 zajatců, 4. ukrajinský front měl ve dnech 9. až 13. května zajmout 110 856 Němců a 2. ukrajinský front měl v posledních dnech války zajmout 470 000 mužů a 3. ukrajinský front cca 140 000 Německých vojáků.

Na sovětské archivy se odvolali také Václav Kural a Zdeněk Štěpánek, když uvedli, že v Pražské operaci Rudá armáda zajala 859 000 německých vojáků a ukořistila 9464 děl a minometů, 1822 tanků a 1104 letadel.

Počtem německých vojáků, zajatých v Českých zemích Rudou armádou se zabýval také Tomáš Staněk. Američané měli do uzavření demarkační čáry 9. května zajmout 130 000 německých vojáků. Podle výzkumů Tomáše Staňka v Ruském státním vojenském archivu, který spravuje materiály sovětských zajateckých táborů, mělo od 9. do 13. května padnout do zajetí 1., 2. a 4. ukrajinského frontu 657 000 německých vojáků. K 31. květnu měly tyto tři fronty evidovat 873 000 a počátkem června pak 750 000 zajatců. Od konce května začala Rudá armáda odsunovat německé zajatce na východ a do konce září tak jejich počet na českém území klesl na 13 000.

V celém průběhu druhé světové války padlo do sovětského zajetí 403 německých generálů. Z tohoto počtu se jich plných 30% dostalo do sovětských rukou v roce 1945 v Československu. Podrobný prosopografický výzkum může v budoucnosti odpovědět na otázku, kolik z nich zajali přímo sovětsí vojáci a kolik jich Rudé armádě předali Američané.

3 Pojetí ústupu skupiny armád Střed v české historiografii

Vývoj zobrazení německého ústupu v české historiografii nepřekvapivě kopíruje politický vývoj Československa po roce 1945. Do roku 1948 se podařilo publikovat alespoň základní údaje o okolnostech zastavení americké armády na demarkační čáře a odchodu německých jednotek z Prahy. Po roce 1948 převážil zcela sovětský diskurz, v době uvolnění na konci šedesátých letech doplněný materiálovými studiemi ze sovětských archivů, ovšem beze snahy o jakoukoliv jeho korekci na základě zjištěných údajů. Po sovětské okupaci v roce 1968 opět zcela převážil sovětský pohled na problematiku, současně ovšem v osmdesátých letech vzniklo množství pramenných edic, které již tehdy umožnily vytvořit si daleko přesnější představu o rozměrech německého ústupu a událostech, které jej doprovázely, než bylo do té doby možné. Po roce 1989 možnost korekce sovětského diktátu s čestnou výjimkou Stanislava Zámečnicka prakticky nikdo nevyužil.

4 Německý ústup v učebnicích dějepisu do roku 1989

Většina učebnic v době totalitního nároku na ovládnutí mas nepřekvapivě uváděla variace na Gottwaldovsko-Fierlingerovský kánon o záchraně Prahy Rudou armádou před zničením. Pouze učební text Jaroslava Pátka z roku 1974 zmiňuje širší obraz událostí v Čechách v květnu 1945, byť si chvílemi protiřečí a jeho popis příčin a důsledků jednotlivých událostí je zavádějící.

5 Německý ústup v beletrii

Zmínky o německém ústupu se podařilo nalézt v pěti českých beletristických dílech. Tři z nich byly napsány bezprostředně po roce 1945, z nich dvě publikovány až v šedesátých letech. Dvě byly publikovány v roce 1985, byť jedno z nich v samizdatu. Německý ústup představuje vždy jakési přirozené pozadí konce války, užívané pouze jako kulisa osudů literárních hrdinů.

Ani v jednom z textů není tematizován úplný rozsah ústupu. Německý ústup byl paralelní proces a každý z pozorovatelů byl svědkem pouze jeho zanedbatelné lineární části, jakkoliv děsivě veliké. To, myslím umožňuje pochopit mechanismus zapomenutí takto rozsáhlé události. Pozorovatelé v jednotlivých obcích, jejichž zkušenost nebyla podpořena veřejným traktováním dané události v souvislostech, ji patrně měli tendenci považovat pouze za místní anomálii, která nestojí za zmínku.

6 Německý ústup v komiksu

Zmínky o ústupu skupiny armád Střed v květnu 1945 obsahují dvě díla. Vzhledem k velké produkci komiksu v České republice i jeho oblibě v předchozích letech, jde o výskyt zcela marginální, ovšem pohled jeho autorů je poučenější, než v případě ostatních sledovaných médií.

7 Německý ústup ve filmové drammatizaci

Případů zobrazení německého ústupu v české filmové a televizní produkci je ještě méně, než v literatuře. V popsaných případech filmového zpracování se má německý ústup odehrávat pouze v prostoru mezi Prahou a americkou demarkační čarou u Čimelic. V prvních dvou případech je ovšem zobrazen natolik zašifrovaně, že kdo není obeznámen s dějinami boje o Trojský most, respektive s románem, který je předlohou televizní hry, si jej téměř ani neuvědomí. Ve třetím případě je zmíněno americké uzavření demarkační čáry a následné nahromadění německých jednotek, ovšem opět pouze v prostoru Milín – Čimelice. Podle mě dokazuje tato kapitola více než ostatní, že německý ústup přes české země byl zcela zapomenut.

8 Komparace - Boje Rudé armády 9. 5. 1945 v Praze

Tezi amatérského historika Vítězslava Nezvala o včasném příchodu Rudé armády do Prahy i výše zmíněný Gottwaldo–Fierlingerův kánon o záchraně Prahy Rudou armádou před zničením je možno z hlediska kontextu druhé světové války odmítnout. Praha se svých Němců dokázala zbavit sama a sovětsí tankisté přijeli do města již svobodného. Nicméně Nezvalovo „včas“ je pojem relativní, a proto je potřeba upřesnit, vůči čemu jej autor ve své drobné práci vztahoval. Sovětsí tankisté nepochybně přijeli příliš pozdě na to, aby dokázali snížit počet obětí Pražského povstání. Naopak přijeli příliš brzy na to, aby nestihli ještě způsobit zbytečné krveprolití. V kontextu nastávající studené války však nepochybně včas přijeli. Sovětsí vojáci přijeli do Prahy dříve než Američané, kteří by v případě pokračujícího německého organizovaného odporu v Praze mohli ve městě 9. května 1945 legálně zasáhnout také. A o to šlo v Pražské operaci Stalinovi především.

9 Závěr

Göbbelsova fantazie, věštící opakování závěru sedmileté války také v roce 1945, nakonec prokázala vojákům skupiny armád Střed medvědí službu. Eisenhower, který znal Stalinovu paranoi, nehodlal po Rooseveltově smrti udělat nic, co by si sovětský diktátor mohl vykládat být jen jako náznak podobného vývoje. Nejenže zakázal generálu Pattonovi překročit předem se Sověty dohodnutou demarkační linii, opticky vstříc ustupujícím Němcům, ale americké jednotky Sovětům také vydaly vlasovce a už zajaté německé

vojáky z jednotek, které bojovaly na východní frontě. Své zajaté Němce předali Rudé armádě kromě Američanů i čeští povstalci. Do sovětského zajetí tak v českých zemích padlo okolo 800 000 vojáků skupin armád Mitte a Ostmark.

Osvobození českých zemí v květnu 1945 bylo mezispojeneckou operací, které se aktivně zúčastnili vojáci ze západu, i východu, a kterým byla obnovena Československá branná moc v rámci svých možností rovnocenným spolubojovníkem. České povstání zabránilo Němcům ve vedení ústupu bojem přes české země, se všemi z toho plynoucími důsledky. Zkrátilo válku odhadem o deset dní v době, kdy jakékoliv materiální i lidské ztráty byly s blížícím se koncem nepřátelství obzvláště bolestivé.

Ihned po válce se zmínky o německém ústupu dostaly do kolize s oficiální komunistickou tezí o včasném příchodu Rudé armády. Také sovětské nálety na ustupující německé kolony s oběťmi na straně českého civilního obyvatelstva byly okamžitě připsány Němcům, přestože německá letadla, pokud neulétla na západ, v době náletů už několik hodin hořela na letištích, zapálená před ústupem německým personálem. Obě témata patrně podléhala poválečnému, široce vykládanému zákazu publikovat články hanobící Sovětský svaz, zakotvenému v Košickém vládním programu.

Na rozpacích o přesném průběhu květnových událostí nejspíše byli i velitelé české podzemní armády. Pravděpodobně si nebyli jisti, jestli opravdu způsobili ústup největší nepřátelské armády v dějinách českého válečnictví, a i kdyby tuto jistotu měli, pak by nejspíše nepovažovali ústup nepřítele přes vlastní pozice za příliš spektakulární symbol vítězství.

Sovětský svaz dezinterpretaci událostí, spojených s kapitulací německé armády v Praze a ústupem skupiny armád Střed, využil již v květnu 1945 k nátlaku na československou vládu. Důsledkem nátlaku, založeném na mylném narativu, bylo vyloučení českých signatářů německé kapitulace v Praze z veřejného života.

Po roce 1948 se historiografický i umělecký obraz konce druhé světové války v Českých zemích omezil na příchod Rudé armády. Postupně bylo vzato na milost i Pražské povstání a v polovině šedesátých let krátce i povstání celočeské. Zatímco přítomnost americké armády v západních Čechách byla občas zmíněna, byť obvykle s velkým záporným znaménkem, německý ústup byl zcela tabu. V československých historických atlasech je pak dodnes na kartogramech pražské operace Rudé armády nejčastěji znázorněn pouze její plánovaný průběh, včetně obklíčení a likvidace celé skupiny armád Střed ve východních Čechách, ke kterému nikdy nedošlo.

10 Výběr z použité literatury

AHLFEN Hans von, *Der Kampf um Schlesien 1944/1945*. Motorbuch Verlag, Stuttgart 1995.

BENEŠ Zdeněk, *Historický text a historická kultura*. Karolinum, Praha 1995, ISBN 80-7184-126-9.

BEZBORODOVA Irina V., *Generäle des Dritten Reiches in sowjetischer Hand, 1943-1956*. Selbstverlag des Vereins zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen, Graz-Moskau 1998,

DUCHÁČEK Milan, *Pražský květen 1945 očima Otakara Vávry: normalizační tlak vs. "umělecký dokument"*. In: KOPAL Petr (ed.), *Film a dějiny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005 s. 253-264.

HRBEK Jaroslav – SMETANA Vít – KOKOŠKA Stanislav – PILÁT Vladimír – HOFMAN Petr, *Draze zaplacená svoboda: osvobození Československa 1944-1945. Sv. 2*. Paseka, Praha 2009. ISBN 978-80-7185-975-8.

KAMP Michal, *Konec 2. světové války na Havlíčkovobrodsku*. Muzeum Vysočiny, Havlíčkův Brod 2017, ISBN 978-80-87302-33-0.

KOKOŠKA Stanislav, *Praha v květnu 1945*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005, ISBN 80-7106-740-7.

KOKOŠKA Stanislav a kol., *Nultá hodina?* Euroslavica. Praha 2011. ISBN 978-80-85494-92-1.

KŘEN Jan, *Bílá místa v našich dějinách?* Lidové noviny, Praha 1990.

MACHOTKA Otakar (ed.), *Pražské povstání 1945*. Rada svobodného Československa, Washington D.C. 1965, s. 84–110, 2. vydání Klub Milady Horákové, Praha 1995.

PLAVEC Michal, *Květen plný emocí - letecké operace Rudé armády v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v roce 1945*. Historie a vojenství 64, r. 2015, č. 1, s. 41-56.

PLAVEC Michal, *Stále živá historie - propaganda kolem sovětských náletů v květnu 1945*. Paměť a dějiny, r. 8, 2014, č. 2, s. 37-46.

PLAVEC Michal, *Svědomy a odpovědnost k národu si žádá odsun německých žen a dětí*. Historie a vojenství. 61, č. 2, 2012, s. 94–111.

RANDÁK Jan, *Marxisticko-leninské dějepisectví přelomu 40. a 50. let 20. století jako politický nástroj*. In: *Psáno do oblak*. Sborník k nedožitým sedmdesátinám prof. Jana Kuklíka. Karolinum, Praha 2011 s. 195-203.

RAUCHENSTEINER Manfred, *Der Krieg in Österreich 1945*. Österreichischer Bundesverlag, Wien 1985.

RŮŽIČKA Daniel, „*Přežili jsme jaderný výbuch, jaderná válka je možná.*“ *Angažovaná televizní tvorba Vladimíra Kavčiaka.* In: KOPAL Petr a kol., *Film a dějiny 7 Propaganda.* Václav Žák - Casablanca - Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2018, ISBN 978-80-87292-44-0 (Casablanca), ISBN 978-80-88292-22-7 (ÚSTR), s. 302 - 322.

SMETANA Vít, *Národní mytologie mezi západem a východem.* In: *Nultá hodina?* Nadační fond angažovaných nestraníků, Praha 2011, ISBN 978-80-85494-92-1, s. 103–140.

STANĚK Tomáš, *Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945-1950. (Nástin vybraných problémů).* Slezské zemské muzeum, Opava 2011, ISBN 978-80-86224-89-3.

ZELENKA Miloš – KOKOŠKA Stanislav (eds.), Albert Pražák, *Politika a revoluce. Paměti.* Academia, Praha 2004, ISBN 80-200-1199-4.

ZEMAN Pavel, *Pražský hrad v květnu 1945.* Paměť a dějiny, r. 2015, č. 2, s. 67–76.

ŽÁČEK Pavel, *Poslední dny velitele Waffen-SS Čechy a Morava.* Historie a vojenství 54, r. 2005, č. 2, s. 105–111.

ŽÁČEK Pavel, *Vlasovci německým pohledem.* In: *Securitas imperii*, Sv. 18/1, 2011, s. 260–288.

11 Odborný životopis

11.1 Vzdělání

1990 – 1997 FF UK, obor archivnictví, Diplomová práce *Fotografie jako historický pramen na příkladu vojenských operací ve středních Čechách v roce 1945.*

11.2 Praxe

1998–2002 Archiv Hlavního města Prahy, vedoucí úseku správy dat Digitálního archivu.

1999–2002 Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, odborný pracovník oddělení pro dějiny okupace a druhé světové války.

2002–doposud Vojenský historický ústav Praha, vědecký pracovník Historicko-dokumentačního odboru.

11.3 Výběr z publikační činnosti

JAKL Tomáš, *Boj za svobodu 1938-1945.* Ministerstvo obrany České republiky, Praha 2005, ISBN 80-7278-250-9.

JAKL Tomáš, *Incident v Ostroměři a identita domnělého Schörnerova dvojníka*. Historie a vojenství 56 (2007), č. 2, s. 108-109.

JAKL Tomáš, *Kampfgruppe Wallenstein 4. až 12. května 1945*. In: FUČÍKOVÁ Eliška – ČEPIČKA Ladislav (eds.), *Valdštejn. Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?* Academia, Praha 2007 s. 384–387.

JAKL Tomáš, *Květen 1945 v českých zemích: pozemní operace vojsk Osy a Spojenců. = May 1945 in the Czech Lands. Ground operations of the Axis and Allied forces*. MBI – M. Bílý, Praha 2004.

JAKL Tomáš, *Květnové vítězství*. Mladá fronta, Praha 2015, ISBN 978-80-204-3685-6.

JAKL Tomáš, *Německá obrana čs. opevnění u Mikulova*. Historie a vojenství 53, č. 4, 2004, s. 104–106.

JAKL Tomáš, *Německá obrana čs. opevnění ve Slezsku*. Historie a vojenství 53, č. 3, 2004, s. 91–96.

JAKL Tomáš, *Německá protiletadlová baterie na Letenské pláni*. Historie a vojenství. 2010, roč. 59, č. 3, s. 149–151.

JAKL Tomáš, *Německá vojenská správa v protektorátu k 10. dubnu 1945*. Historie a vojenství 57, r. 2008, č. 2, s. 92-96.

JAKL Tomáš, *Počty tanků a samohybných děl německé 4. tankové, 17., 1. tankové a 8. armády v polovině dubna 1945*. Historie a vojenství 56, č. 1, 2007, s. 103–107.

JAKL Tomáš, *Prahou pod pancířem povstalců*. Mladá fronta, Praha 2010.

JAKL Tomáš, *Pražský 9. květen 1945 ve fotografii*. In: *Historická fotografie*, r. 2002, č. 1, s. 39-50.

JAKL Tomáš, *Příspěvek k výzbroji bojové skupiny „Der Führer“ v pražském povstání*. Historie a vojenství 51, č. 3, 2002, s. 685–696.

JAKL Tomáš, *Stavy německé armády v Českých zemích na konci války*. Historie a vojenství 54, č. 2, 2005, s. 112–114.

JAKL Tomáš, *Úseky těžkého opevnění Moravská Ostrava a Opava v boji*. In: *Fortsborník 7/II*, 2002, s. 88–108.

JAKL Tomáš – Pešta Jiří, *Válečný deník vojenského velitelství Mirovice*. Historie a vojenství 52, č. 2, 2003, s. 354–396.

JAKL Tomáš – STÁTŇÍK Dalibor, *Květen 1945 na Mělnicku*. Mladá fronta, Praha 2011, ISBN 978-80-204-2436-5.